

Dziecko jako uczestnik procesu karnego

Przejdź do produktu na ksiegarnia.beck.pl

Przedmowa

Szanowni Czytelnicy, dziecko jest istotą, znajdującą się w okresie silnego rozwoju psychicznego i fizycznego i nie stanowi miniatury osoby dorosłej¹. Dzieciństwo natomiast to okres poznawania świata, intensywnego rozwoju we wszystkich obszarach: fizycznym, intelektualnym, społecznym, emocjonalnym i seksualnym, przy zależności od bliskich osób. Wiąż z nimi, poczucie wsparcia, akceptacji i zrozumienia oraz miłości z ich strony uruchamiają możliwości rozwoju dziecka. Szczególnie ważne w tym procesie jest kształtowanie się obrazu samego siebie i własnych możliwości, obrazu świata i ludzi, nabywanie umiejętności nawiązywania relacji z innymi, budowania z nimi więzi opartej na zaufaniu².

Największe zagrożenie dla rozwoju, zdrowia i bezpieczeństwa dziecka stanowią urazowe doświadczenia we wczesnym okresie życia, gdyż mają rozległe i głębokie konsekwencje w kształtowaniu się obrazu samego siebie i otaczającego świata oraz często wpływają na funkcjonowanie w dorosłym życiu³. Następstwami takich doświadczeń mogą być zaburzenia psychologiczne, do których można zaliczyć chroniczną depresję, obniżenie własnej wartości, uprzczywe lęki, poczucie winy oraz zaburzenia snu i koncentracji. Mogą wystąpić także zaburzenia w zachowaniu objawiające się skłonnościami do samouszkodzeń, nadużywania środków uzależniających (popadanie w nałogi), włóczęgostwem, a nawet popełnieniem przestępstwa. Niewłaściwe doświadczenia seksualne z okresu dzieciństwa i adolescencji odpowiadają za dolegliwości i zachowania w życiu dorosłym, które utrudniają dobre relacje w związkach z najbliższymi oraz nieumiejętność podejmowania prawidłowych relacji seksualnych. Często też mogą wystąpić posttraumatyczne objawy psychiatryczne, głównie z pogranicza psychozy, do których zalicza się patologiczną podejrzliwość, labilność nastrojów oraz autyzm⁴.

¹ Wstęp do Deklaracji Praw Dziecka uchwalonej przez Zgromadzenie Ogólne ONZ 20.11.1959 r., <http://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/onz/1959.html> (dostęp: 20.9.2024 r.); V. Kwiatkowska-Darul, Przesłuchanie dziecka w polskiej procedurze karnej – zagadnienia ogólne, Dziecko Krzywdzone 2004, vol. 3, Nr 1, s. 14.

² A. Budzyńska, Psychologiczne aspekty funkcjonowania małego pokrzywdzonego przestępstwem, w: Kurator procesowy dla małego pokrzywdzonego. Prawne i psychologiczne aspekty udziału małego w postępowaniu karnym, Warszawa 2016, s. 77.

³ *Ibidem*.

⁴ P. Kiemblowski, Przemoc seksualna doznawana w okresie dzieciństwa i adolescencji – wyniki badania ankietowego młodzieży, Dziecko Krzywdzone 2002, vol. 1, Nr 1, s. 5–28; M. Szeredzińska, J. Podlewska, J. Włodarczyk, System ochrony dzieci przed krzywdzeniem w Polsce, Kwartalnik Policyjny 2020, Nr 3, s. 21.

Przykładem takiego urazowego i traumatycznego doświadczenia, które może mieć wpływ na dalszy rozwój dziecka i wywołać u niego wskazane wyżej skutki, stanowi jego udział w procesie karnym w charakterze uczestnika. Zgodnie z przepisami ustawy z 6.6.1997 r. – Kodeks postępowania karnego⁵, ustawy z 6.6.1997 r. – Kodeks karny⁶ oraz ustawy z 9.6.2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich⁷, dziecko może uzyskać w postępowaniu karnym status pokrzywdzonego, oskarżonego lub świadka⁸. Dla dziecka traumatyczny może być nie tylko sam fakt uzyskania statusu uczestnika postępowania, lecz przede wszystkim sposób w jaki jest traktowane przez organy ścigania i wymiaru sprawiedliwości, brak poszanowania jego uprawnień, dostosowania poziomu trudności przekazywanych mu informacji do jego wieku i stopnia rozwoju oraz stanu zdrowia, a także brak możliwości uzyskania wsparcia od osób bliskich, które dziecko darzy zaufaniem. Dlatego też niezależnie od roli w jakiej dziecko uczestniczy w procesie karnym, powinien być on prowadzony w sposób sprzyjający poczuciu jego godności i wartości, które umacniają w nim poszanowanie podstawowych praw i wolności innych osób oraz uwzględniać wiek dziecka i celowość sprzyjania jego integracji dla podjęcia przez nie konstruktywnej roli w społeczeństwie i być pozbawiony jakiegokolwiek dyskryminacji z powodu rasy, koloru, płci, języka, wyznania, poglądów politycznych lub innych, narodowości lub pochodzenia społecznego, majątku, urodzenia lub jakiegokolwiek innego powodu. Należy zapewnić standardy i modyfikacje procesowe lub dodatkowe rozwiązania odróżniające sytuację dziecka jako uczestnika procesu karnego od sytuacji osób dorosłych, chroniąc je przed negatywnymi skutkami udziału w tym postępowaniu. Natomiast organy procesowe powinny stać na straży, aby we wszystkich sprawach z udziałem dziecka kwestią nadrzędną było zabezpieczenie jego interesów, prawidłowa realizacja jego praw i istniejących standardów, a czynności procesowe były przeprowadzane w sposób uwzględniający wiek, stopień rozwoju oraz stan zdrowia dziecka⁹.

Wstępna analiza piśmiennictwa, a także badań przeprowadzonych m.in. przez Fundację Dajemy Dzieciom Siłę w 2020 r. dotyczących standardów przesłuchiwanie małoletnich w charakterze świadków¹⁰ oraz Helsińską Fundację Praw Człowieka w 2017 r. odnoszących się do realizowania przez nieletnich oskarżonych prawa do obrony¹¹, dały podstawy do przyjęcia, iż obowiązujące przepisy regulujące polski proces karny

⁵ T.j. Dz.U. z 2025 r. poz. 46 ze zm.

⁶ T.j. Dz.U. z 2025 r. poz. 383.

⁷ T.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 978 ze zm.

⁸ M. Zbrojewska, A. Małolepszy, Dziecko jako świadek w procesie karnym, *Studia Gdańskie* 2011, t. XXVIII, s. 105–106.

⁹ J. Zmarzlik, Przygotowanie dziecka do uczestnictwa w przesłuchaniu, w: M. Sajkowska (red.), *Przyjazne przesłuchanie dziecka*, Warszawa 2007, s. 58.

¹⁰ Wyniki badań zostały przedstawione w publikacji: K. Makaruk, J. Włodarczyk, *Praktyka przesłuchiwanie dzieci w Polsce. Raport z badania*, Warszawa 2020.

¹¹ Wyniki badań zostały przedstawione w publikacji: K. Wiśniewska, M. Wolny, *Mój prawnik moje prawa. Dostęp dzieci do pomocy obrońcy. Raport krajowy Polska*, Warszawa 2017.

nie przewidują w pełni odpowiednich regulacji i instytucji, które chroniłyby interesy dziecka w toczącym się postępowaniu karnym i w praktyce realizacja już istniejących rozwiązań nie przebiega w sposób prawidłowy i rzetelny, mimo iż udział dziecka w procesie karnym niesie ze sobą ryzyko negatywnego wpływu na dalszy rozwój dziecka i jego funkcjonowanie w dorosłym życiu.

Powyższe ustalenia stanowiły asumpt napisania niniejszej monografii, której celem jest stworzenie kompleksowego opracowania dotyczącego udziału dziecka w procesie karnym w roli oskarżonego, pokrzywdzonego i świadka oraz dokonanie analizy tego zagadnienia w kontekście normatywnym, dogmatycznym oraz pragmatycznym, poddanie ocenie najnowszych oraz projektowanych przez ustawodawcę zmian w tym zakresie, a także przedstawienie postulatów *de lege ferenda*, które mogłyby pomóc w poprawieniu sytuacji procesowej dziecka jako uczestnika procesu karnego.

Brak jest opracowania monograficznego, które w sposób całościowy i aktualny opisywałoby udział dziecka w procesie karnym, zwłaszcza pod kątem ochrony i sposobu realizacji jego praw i interesów. Dotychczas ukazało się wiele prac poświęconych tematyce dziecka w procesie karnym i mimo że są one z pewnością istotne i stanowią znaczący wkład w literaturę przedmiotu, zawierają rozważania dotyczące albo fragmentarycznego udziału dziecka w procesie karnym (zwłaszcza dotyczących jego przesłuchania w charakterze świadka), albo jedynie ogólnych zagadnień związanych z możliwością występowania dziecka w roli oskarżonego, pokrzywdzonego lub świadka. Ponadto z uwagi na wprowadzane przez ustawodawcę zmiany w przepisach, niektóre z tych publikacji, dotyczących udziału dziecka w procesie karnym, straciły na aktualności.

Z uwagi na obszerność i wielowątkowość zagadnienia, któremu poświęcona jest niniejsza monografia, rozważania w niej zawarte zostały ograniczone do udziału dziecka wyłącznie w polskim procesie karnym. Monografia w celu nadania jej przejrzystości, z uwagi na obszerność zagadnienia, została podzielona na cztery części: Część I. Zagadnienia terminologiczne, Część II. Dziecko jako oskarżony, Część III. Dziecko jako pokrzywdzony, Część IV. Dziecko jako świadek, a te z kolei na systematyzujące i porządkujące je rozdziały i podrozdziały. W publikacji uwzględniono stan prawny na dzień 31.12.2024 r.

dr Katarzyna Osiak-Krynicka

Lublin, 31.12.2024 r.

Przejdź do księgarni →

ksiegarnia.beck.pl